

Anje Ros
Myriam Lieskamp
Henderijn Heldens

Leren voor morgen

Uitdagingen voor het
onderwijs

pica

ook weer het onderwijs. In Europa vormt Nederland hierop wel een uitzondering met een daling van het aantal obesitasgevallen van 10 procent (2010) naar 8 procent in 2030. Maar uit onderzoek blijkt wel dat de Nederlandse kinderen onvoldoende gezond eten. Minder dan 1 procent van de kinderen eet de aanbevolen hoeveelheid groenten en 5 procent van de kinderen eet minder fruit per dag dan aanbevolen. Bij één op de twintig kinderen wordt ernstig overgewicht geconstateerd. In sommige wijken in Nederland heeft één op de drie kinderen overgewicht of obesitas. De Nederlandse kinderen drinken de meeste suikerhoudende dranken per dag van alle kinderen in Europa. Eén op de zeven kinderen komt zonder ontbijt naar school. De overheid is al geruime tijd bezig met de campagne 'De gezonde school'. Kinderen die lekker in hun vel zitten, voldoende energie hebben en lekker kunnen bewegen, leren en werken beter. De leefstijl en het gezondheidsgedrag van kinderen heeft grote invloed op hun latere leven.

Zo is de overheid bezig met een campagne voor rookvrije schoolterreinen (vanaf 2020 moeten alle schoolterreinen in Nederland rookvrij zijn), kunnen scholen in aanmerking komen voor het vignet 'De gezonde school' en wordt er steeds meer aandacht geschonken aan de noodzaak van sporten en bewegen.

Ook beleid tegen pesten is een onderdeel van een gezonde, veilige school. In 2015 is de Wet Sociale Veiligheid aangenomen. Sinds 1 augustus 2016 zijn scholen in het primair en voortgezet onderwijs – als gevolg van een aanpassing van de onderwijswetten – verplicht zorg te dragen voor een veilige school. PO-Raad en VO-raad hebben een actieplan opgesteld dat schoolbesturen helpt om aan deze nieuwe wettelijke eisen te voldoen. Scholen hebben de vrijheid om te kiezen hoe zij voor leerlingen een sociaal veilige omgeving vormgeven, maar ze moeten wel aantonen dat wat zij doen ook effect heeft in de school. Zij zijn verplicht het sociale veiligheidsbeleid periodiek te monitoren met een genormeerd instrument dat voldoet aan de wettelijke eisen. Scholen zullen dus beleid moeten voeren om bijvoorbeeld discriminatie en pesten te voorkomen.

Met name samenwerken met diverse organisaties die betrokken zijn bij het welzijn van leerlingen draagt bij aan een gezonde, veilige school. Het praktijkvoorbeeld van basisschool Het Talent in Lent laat zien op welke manier zij effectief samenwerkt met andere organisaties.

Praktijkvoorbeeld basisschool Het Talent in Nijmegen-Noord (Lent)

In gesprek met Carla van den Bosch, directeur, en Karin Sperber, leraar

Basisschool Het Talent is een brede school (650 leerlingen) die gevestigd is in een voorzieningencentrum in Nijmegen-Noord. In het voorzieningencentrum zijn een kindcentrum, een sociaal wijkteam en een cultureel centrum aanwezig waar de school intensief mee samenwerkt. De school haalt de expertise binnen die nodig is om een bepaald probleem op te lossen. Er wordt in units gewerkt. In een unit zitten ongeveer honderd leerlingen van groep 1 tot en met groep 8. De school heeft een aparte unit voor hoogbegaafde leerlingen, die zestig leerlingen uit de wijde omgeving trekt. De school werkt samen met de Radboud Universiteit (Nijmegen) en Universiteit Twente (Enschede) en met de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN). Alle leraren voeren praktijkgericht onderzoek uit. Er wordt zoveel mogelijk gewerkt met deskundigen op diverse terreinen.

Carla van den Bosch: 'Als bijvoorbeeld kinderen te dik zijn, moet je niet de leraar opleiden in dit onderwerp, maar voeg je tijdelijk iemand toe aan je team die over specifieke expertise beschikt. En dan werk je in een coproductie samen aan dat thema. De leraar vanuit het leraar-perspectief en de deskundige van bijvoorbeeld jeugdzorg vanuit het jeugdzorgperspectief. Dus niet in aparte trajecten, maar allemaal samen in één dynamisch proces waarbij samen gekeken wordt naar wat dit kind nodig heeft. En iedereen pakt dat dan op vanuit zijn deskundigheid. Dus niet allemaal geld stoppen in aparte trajecten bij aparte organisaties, maar interdisciplinair samenwerken. Je krijgt dan een heel krachtige creatie waar een gezamenlijk belang aan ten grondslag ligt: het beste organiseren voor dit kind. Dat leidt tot minder uitstroom naar het speciaal onderwijs en het werkt preventief.'

Karin Sperber: 'Op onze school is de ambitie dat we recht doen aan ieder kind in zijn eigen sociale context en het kind toerusten voor de samenleving van de 21e eeuw. Als je zo onderwijs wilt geven, ga je dus uit van erkende ongelijkheid van alle kinderen. Dat doen wij door de verschillen tussen kinderen te kennen, te erkennen en als uitgangspunt voor ons onderwijs te nemen.'

Recht doen aan ieder kind in zijn eigen sociale context en kinderen toerusten voor de samenleving van de 21e eeuw.

Hoe hebben jullie het onderwijs georganiseerd?

Karin Sperber: 'De school werkt in units van leerjaar 1 tot en met leerjaar 8. Kinderen blijven dus acht jaar bij elkaar in heterogene mentorgroepen. In feite zijn er kleine scholen georganiseerd binnen de gehele school. Daar zijn vier mentoren aan gekoppeld en twee van deze mentoren zijn tevens unitregisseurs. Ieder kind heeft een mentor. Er is één grote unit en daar bewegen ongeveer 110 kinderen zich de hele dag. Er zijn twee afsluitbare stilleruimtes per unit. Daar wordt afwisselend in gewerkt door verschillende groepen. Instructie kan daar gegeven worden, maar instructie wordt ook in de ruimte waar alle leerlingen samen zijn aangeboden. De units hebben verschillende kleuren. De unitregisseurs volgen samen met de mentoren de onderwijsontwikkeling van ieder kind. Daarnaast coachen ze collega's, organiseren ze intervisiebijeenkomsten en zijn ze betrokken bij handelingsplannen en al het reilen en zeilen van de unit. In de unit worden de mensen zoveel mogelijk ingezet waar hun talent en betrokkenheid liggen.'

Bij de start van de schoolloopbaan vullen de ouders een beginkenmerkenformulier over de leerling in. Daarna vindt er een intakegesprek plaats. We weten dan bij de start al hoe kinderen zich ontwikkeld hebben en hoe ze gemakkelijk leren. Op basis van het beginkenmerkenformulier plaatsen we een leerling in een bepaalde leerlijn, SPIL genaamd.

Er is een aparte unit voor de hoogbegaafde kinderen. In deze unit werken en leren zestig kinderen die cognitief getalenteerd zijn. Er wordt daar tweetalig onderwijs gegeven. Er is een uitgebreid aanbod voor wetenschap en techniek en een docent uit het voortgezet onderwijs geeft wiskunde. De mentoren van deze unit hebben allemaal eigen trajecten van specialisatie gevolgd.

Carla van den Bosch: 'Wij focussen op herkennen, erkennen en bekend zijn. We willen graag weten wie dit kind is om te weten wat nodig is. En dat doen we in een pedagogisch-didactische kernstructuur. De kern van zo'n structuur is dat de focus ligt op de start van het ontwikkelproces en niet op de doelen die een kind moet bereiken. Daarom brengen wij een kind op basis van beginkenmerken in kaart, samen met zijn ouders. Ouders zijn namelijk veel beter op de hoogte van de cognitieve mogelijkheden van hun kind. Ook de kinderopvang en andere betrokkenen vragen wij de beginkenmerkenlijst in te vullen. En als de ouders de kenmerken bijvoorbeeld wat hoog of wat laag ingevuld hebben, dan krijgen we met doorvragen meestal een heel goed beeld, zodat we de leerling op het juiste onderwijsniveau kunnen plaatsen. Na het gesprek met de ouders weten wij welk onderwijsaanbod wij gaan aanbieden. Zo halen wij ook onze hoogbegaafde kinderen eruit. De intake gaat over vijf domeinen: algemeen cognitief, sociaal-emotionele ontwikkeling, onderwijsmotivatie en gedrag, de motorische ontwikkeling en reken- en taalontwikkeling. Er zijn voor deze vijf domeinen (speel-) leerstoflijnen ontwikkeld in samenwerking met de universiteit van Nijmegen. Deze (speel-) leerstoflijnen volgen de kinderen in hun eigen tempo en op hun eigen niveau. De vorderingen worden vastgelegd in een portfolio en besproken door middel van portfoliogesprekken.'

Hoe ziet een schooldag eruit op Het Talent?

Carla van den Bosch: 'Er zijn vier mentoren de hele dag op de unit aanwezig. De dag begint in de eigen mentorkring. Na deze start gaan de kinderen naar hun eigen werkplek en gaan wij met hun weektaak aan de slag. De kinderen weten met behulp van hun weektaak wanneer zij een leeraanbod krijgen. In de unit helpen de leerlingen ook elkaar. *Peercoaching* is een heel krachtig instrument.'

Er worden leerlingenbesprekingen gehouden. De unitregisseurs, de mentoren en waar nodig andere deskundigen zoals de schoolmaatschappelijk werker of de medewerker van de jeugdhulpverlening, sluiten daarbij aan. Vanuit deze verschillende perspectieven worden de leerlingen besproken. Er worden portfoliogesprekken en tussendoorgesprekken met kinderen gevoerd. Leraren en leerlingen hebben een strak rooster, dat nauwgezet gevolgd wordt.

Karin Sperber: 'We werken de hele dag samen op de unit. Iemand ziet iets of merkt iets en dat wisselen we dan heel snel uit. We hebben vanaf het begin goed contact met ouders. En als een kind of de ouders met een andere mentor dan de vaste mentor willen spreken, dan is dat geen probleem. Dat wisselen we ook samen uit.'

Hoe is het onderwijsprogramma opgebouwd?

Er is een aantal schoolse vaardigheden die de school verplicht is om aan te bieden, zoals taal en rekenen. Die worden in een korte, efficiënte werktijd aangeboden zodat er meer tijd overblijft voor verdiepende en verrijkende leerstof of remediërende leerstof voor de kinderen die dat nodig hebben.

Samen met de Radboud Universiteit zijn de inhoud van de hoofdlerlijnen en hoofdvaardigheidslijnen ontwikkeld, zoals een taalontwikkelingslijn van nul tot achttien jaar. Op basis van deze leerlijnen en vaardigheidslijnen worden er leerarrangementen ontwikkeld en aan de leerlingen aangeboden. Deze leerarrangementen zijn gericht op sub-vaardigheden van de hoofddomeinen. Voorafgaand aan een leerarrangement krijgt de leerling een toets om de

beginsituatie vast te stellen. Het leerarrangement heeft drie leerniveaus: eenvoudig, gemiddeld en snel. Afhankelijk van de leerbehoefte van het kind wordt het onderwijs op een van deze niveaus aangeboden en dat kan per vaardigheidslijn verschillend zijn. De leerarrangementen worden regelmatig aangepast aan bepaalde ontwikkelingen door een werkgroep. Leraren werken samen in werkgroepen, die ze kiezen op basis van affiniteit met het thema van de werkgroep. Alle werkgroepen werken met dezelfde methodiek. Zij oriënteren zich eerst op wat de stand van zaken van dat thema is, dan bepalen ze op een onderzoeksmatige manier wat zij willen veranderen en wie zij daarvoor als deskundige in huis willen halen. Vervolgens wordt er een plan gemaakt dat voor alle units gaat gelden. De leraren voeren dus altijd eerst zelf onderzoek uit. De uitkomsten worden altijd verwerkt in een leerarrangement, dat vervolgens in alle units wordt uitgevoerd.

Carla van den Bosch: 'Er wordt ook aan vakoverstijgende kennis en vaardigheden gewerkt. Op basis van de kerndoelen wordt gekeken aan welke vakoverstijgende thema's we gaan werken. Dat doen we samen met een docent van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Bij de schooladviesdienst worden dan leskisten besteld met materialen die de leraren kunnen gebruiken. Er zitten ook lesmethodes in die wij zelf niet hebben. Die kunnen de leraren ook inzetten. Alle kleuters krijgen iedere zes weken een wisselcollectie van speel-leermateriaal. We doen dat niet zomaar. Alles zit vast in leerarrangementen per onderwerp. In de computer zit een overzicht van ieder leerarrangement.'

Wat is het resultaat van deze aanpak voor leerlingen?

Het gaat altijd over het individuele kind en zijn of haar leerbehoefte. Leerlingen weten wat zij een hele week moeten doen. Zij formuleren zelf hun doelen. De kinderen krijgen een aanbod dat bij hen past. Het gaat om wat het kind daadwerkelijk aankan. Het leerstofaanbod wordt daar steeds op afgestemd. Daarbij wordt rekening gehouden met de sociaal-emotionele ontwikkeling. Maar er wordt ook gekeken of een leerling op een bepaald niveau zich ook veilig kan handhaven, bijvoorbeeld vanwege de gebruikte lesmaterialen, zoals een hamer. De leerlingen krijgen ook sociale vaardigheidstraining, in dit geval 'Rots-en-watertraining'. Op Het Talent is de relatie van de leraar met het kind de basis en hierbij zijn de gesprekken die met de kinderen gevoerd worden het belangrijkste instrument.

Carla van den Bosch: 'Maar nu komt het. Hoe interessant zou het kunnen zijn als leerlingen weten hoe zij het best aan een bepaald leerdoel zouden kunnen werken? We gebruiken methodes als bronmateriaal. Deze zijn allemaal ontwikkeld voor de gemiddelde leerling. Maar hoe iedere leerling nu het best een onderdeel van die methode zou kunnen leren, met passende feedback op de verschillende leerstappen, daar is eigenlijk niets voor. Het zou fijn zijn als universiteiten een rol zouden kunnen spelen in wat nu precies een succesvolle aanpak is, en die zou je dan moeten verfijnen, vervolmaken per kind. Dan weet je als leraar: bij dit kind heb ik een aanpak die werkt. We zijn heel goed in het definiëren van wat een leerling moet leren, maar we weten eigenlijk heel weinig van hoe de leerling dat dan het beste kan leren.

Het Talent laat ieder kind tot zijn recht komen in zijn eigen sociale context en rust het kind toe voor de samenleving van de 21e eeuw. Een team van interne en externe experts op het gebied van onderwijs en jeugdzorg draagt hier zorg voor.'